

De Rosdoek

nr 57

---

heemkundige studiekring
De Acht Zaligheden

heemkundige studiekring
de acht zaligheden

HEEMKUNDEVERENIGING 'DE HOOGHE DORPEN'
VESSEM WINTELRE KNESSEL

DE ROSDOEK

Aflevering 57

okt. 1990

Verschijnt 4 x per jaar

Redactieadres: Th. van der Aalst, Ganzestraat 17
5527 CA Hapert. tel 04977-1671

Administratie: C.H.M. Witmer, Nijverheidslaan 16
5506 EE Veldhoven.

-1-

Van de bestuurstafel .....

Zoals reeds in het vorig nummer van onze Rosdoek aangekondigd, zou men direct na de vakantie-periode starten met het onderzoek rond de boterfabrieken binnen en rond ons kringgebied.

Dit project is inmiddels dan ook van start gegaan.

Op donderdag 27 september jl. vond in de zaal van De Smis te Duizel de eerste bespreking daartoe plaats.

Zij die zich voor dit onderzoek al hadden opgegeven waren nagenoeg allemaal aanwezig. Nadat ieder op de hoogte was gebracht van de voorgeschiedenis van dit onderzoek en waartoe zich dit zou uitstrekken, gaf Mevr. Drs. A. v.d. Veen, in haar hoedanigheid als provinciaal historicus, ruime informatie omtrent de wijze waarop een dergelijk onderzoek moet worden aangepakt.

Zij verwees daarbij naar het bronnen-materiaal en hoe men dit in de praktijk kan benutten. Het ligt nu in de bedoeling om op korte termijn over te gaan tot het formeren van de teams, voor elke oorspronkelijke boterfabriek één.

Deze teams bepalen onderling de taakverdeling binnen het team.

De heer H. Langbroek zal als coördinator voor dit onderzoek gaan fungeren.

Een collectief bezoek aan het archief van de Katholieke Universiteit Brabant te Tilburg ligt in het vooruitzicht. Bezien zal dan worden op welke wijze dit archief bij het onderzoek dienstig kan zijn.

Indien U ook wenst mee te werken aan dit onderzoek dan gaarne bericht aan H. Langbroek, Berkakkers 12, 5521 GD, Eersel, tel. nr. 04970-16607. Verder wordt ook graag een beroep op U gedaan, indien U iets rond de geschiedenis van deze boterfabrieken weet of heeft. Hierbij mag men denken aan verschenen publicaties, foto's, jaarverslagen, reclame-artikelen

e.d. of aan gebeurtenissen rond deze agrarische industrie. Het spreekt vanzelf dat U dergelijke "spullen" niet blijvend hoeft af te staan. Gaarne opgave hiervan aan de eerder genoemde coördinator.

Van de al eerder genoemde Stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening verscheen onlangs het programma voor 1990-1991, onder de wel-sprekende titel: "Brabant maakt geschiedenis". In dit keurig verzorgde boekje worden de in vermelde periode te verzorgen cursussen en lezingen opgesomd.

In volgorde zijn opgenomen:

Projectgroep "Bosch Protocol",

Lezingencyclus "Aspecten van de Meierij"

Cursus "Middel-nederlands"

Minicursus "Kijk op de Kerk"

Minicursus "De praktijk van een veldnamenonderzoek"

Minicursus "Historische Biografie"

Lezingencyclus "Brabanders bestuurd en be-recht"

Cursus "Zoeken naar het verleden",

Minicursus "Geschiedenis in beeld",

Cursussen "Oud schrift in Noord-Brabant" voor zowel beginners als gevorderden.

Al deze cursussen en lezingencycli zijn o.m. bedoeld voor amateur en specialist voor scholier en heemkundige, zoals de inleiding vermeldt. Voor nadere informatie hierover kunt U terecht bij ons secretariaat of rechtstreeks bij de "Stichting B.R.G., Postbus 1104, 5200 BD, 's-Hertogenbosch event. telefonisch via nummer 073-146193.

De activiteiten van deze Stichting verdienen het om ook ruimere aandacht van de heemkundekringen te krijgen.

Oerle, 9 oktober 1990.

Uw voorzitter,

Th. v.d. Ven.

Van de boekenplank:

Overgeleverd aan vreemden: het verlaten van kinderen in de oudheid en de middeleeuwen/ door John Boswell.-

Amsterdam: Balans, 1990.-

356 P.- Prijs F. 39,50 ISBN 90-5018-100-7

Oorspr. Engelse uitgave, 1988.-.

Fietsen: van loopfiets tot mountainbike/ door D. Andric.-

Haarlem: Schuyt, 1990.-

208 p. Prijs F. 98,50 ISBN 90-6097-260-0.

Heukel's Flora van Nederland/ door R. van der Meijden.- 21e dr.-

Groningen: Wolters-Noordhoff, 1990.-

662 p.- Prijs F. 65,- ISBN 90-01-38003-4 1e dr., 1883.

Landinrichting gewogen: de plaats van de milieu-, natuur- en landschapsbelangen in het landinrichtingsbeleid/ door P.P.J. Driessen.-

Zeist: Kerckebosch, 1990.-

287 p.- Prijs F. 65,- ISBN 90-6720-076-X

Ook verschenen als proefschrift Nijmegen.

Erfenis onzer voorouders: begraven, rouwgebruiken en rouwsymboliek/ door H.L. Kok.-

Lochum: De Tijdstroom, 1990.-

117 p.- Prijs F. 28,50 ISBN 90-352-1335-1

Selectie artikelen eerder verschenen in "Het Uitvaartwezen".

Lannoo's autobook Benelux: toeristische atlas voor reis, weekend, vakantie en vrije tijd/ door Julien van Remoortere.- 6e herz. dr.-

Tielt: Lannoo, 1990.-

288 p.- Prijs F. 49,50 ISBN 90-209-1639-4.

Cahiers voor lokale en regionale geschiedenis/ onder red. van D.P. Blok.-

Dl. 3: Historische geografie: landschap en nederzetting/ door J. Beenakker.-

Zutphen: De Walburg Pers, 1989.-

55 p.- Prijs F. 15,- ISBN 90-6011-672-0.

Levensloop, cultuur en mentaliteit: een geschiedenis van het alledaagse bestaan/ door J.C. Dekker, H.F.J.M. van den Eerenbeemt en K.P.C. de Leeuw.-

Tilburg: Tilburg University Press, 1990.-
XII, 262 p.- ISBN 90-361-9533-0.

Volkscultuur in Europa, 1500-1800/ door Peter Burke.-

Amsterdam: Agon, 1990.-
357 p.- Prijs F. 49,50 ISBN 90-5157-069-4
Oorspr. Engelse uitgave, 1978.-.

Wevers en Vincent van Gogh/ samenst. en red. G.J.M. van den Brink en W.Th.M. Frijhoff.-
Zwolle: Waanders, 1990.-
127 p.- Prijs F. 42,50 ISBN 90-6630-222-4.

Grote provincie atlas 1:25.000/publ. m.m.v. de Topografische Dienst (Emmen).-
Dl. 1: Noord-Brabant West.- Dl. 2: Noord-Brabant Oost.-
124p. en 150 p.- Prijs F. 90,- per deel. ISBN 90-01-96237-8 (West) en 90-01-96238-6 (Oost).

Foto-atlas Noord-Brabant/ publ. m.m.v. de Topografische Dienst (Emmen).-
Den IJp: Robas Producties, 1990.-
X, 595 p.- Prijs ca. F. 59,50 ISBN 90-72770-22-6

Betreft luchtfoto's uitgevoerd in zwart/wit, schaal 1:14.000. De opnamen zijn ook afzonderlijk verkrijgbaar bij de : Topografische Dienst, Antwoordnr. 100, 7800 VB, Emmen (in verschillende formaten).

Wat Dies.... meer zij: fotoboek van Diessen, Haghorst en Baarschot/ door G. de Vries, A. van Doormaal, Toos Soetens e.a.-
Diessen: Stichting de Deusone, 1990.-
240 p.- Prijs F. 39,50 (excl. verzendkosten).
Betreft fotoboek met beknopte historie. Verkrijgbaar bij o.m. Rabobank Diessen.

Drie eeuwen Sint Servatiusparochie in Borkel en Schaft, 1690-1990/ door C. Aaftink.-
Borkel en Schaft: Parochie H. Servatius, 1990.-

208 p.- Prijs F. 30,- (excl. verzendkosten).
ISBN 90-9003432-3.

Te bestellen: tel. 04908-285 of 04902-12115.
Bevat naast de kerkgeschiedenis ook gegevens en foto's over het verenigingsleven.

Noordbrabants historisch jaarboek, no. 7, 1990/ publ. van SBRG en het Noordbrabants Genootschap.-

Zutphen: De Walburg Pers, 1990.-
286 p.- Prijs F. 29,50 ISBN 90-6011-689-5.

"Bibliografie" Gemeente Veldhoven:

Voor degenen die belangstelling hebben voor de geschiedenis van de gemeente Veldhoven, heeft de plaatselijke Openbare Bibliotheek een lijst beschikbaar van publikaties die in de bibliotheek voorhanden zijn.

H. Huijbers.

Kerk van Steensel. Tekening van Hendrik Verhees, 29 augustus 1788.

Twee 16de-eeuwse onderpastoorscontracten voor Steensel

Om te zien wie er vroeger in Steensel pastoor zijn geweest, kan men het best terecht bij Schutjes en sinds kort ook Boelaars 1). Het feit dat iemand voor bepaalde jaren als zodanig genoemd wordt, hoeft echter nog niet te betekenen, dat hij daar ook in eigen persoon de zielzorg heeft uitgeoefend. Dat gebeurde vaak door een plaatsvervanger, de vice-cureijt of onderpastoor. Tegen een gedeelte van de inkomsten die er aan de functie verbonden waren. De rest was bestemd voor de verus pastor, de eigenlijke pastoor, of het klooster of kapittel waarbij het pastoors-benefice was geïncorporeerd 2).

Zo'n plaatsvervanging werd vaak bij contract geregeld. Onlangs trof ik in het stadsarchief van Den Bosch voor Steensel bij toeval twee van zulke contracten aan 3). Ze dateren uit het laatste decennium van de 16de eeuw, 1591 en 1595 respectievelijk. Het eerste luidde aldus:

Alzoo heer Henrick Tsiongen, pastoir der kercken van Steensel, die voirs. zijne kercke die naestleden jairen nijet en heeft mogen off al noch en mach vredelijck bedienen ende aldaer resideren ende nochtans gerne soude d'ingesetenen van Steensel besorgen van so vele godtsdiensten ende administratie van nootlijcke sacramenten als mogelijck mach wesen ende tot dijen eijnde laten alle de vruchten der selver kercken van desen tegenwoirdigen jaire 1591 Sint Jansmisse toecomende beginnende volgen heeren Jannen vanden Dijck, presbyter, pastoir tot Velthoven, behoudelijck dat hij heere Peetere die Ruijther soude contenteren vander pensioenen die hij opte voirs. vruchten is hebbende, zoo is die voirs. heer Jan Metten voirs. heer Peeter dijenaengaende geaccordeert dat hij die heeft vanden voirs.

pensioen, te weten die somme van 18 gulden. Den voirs. heer Peeter sall op St Marten toecomende eerlijcken ende geheelijcken betalen off doen betalen, of verbintnisse van hem ende alle sijnen hebbende ende vercrijgende. Ende des t'oirconde hebben sij beijde dit onderteeckent den sevenden dach Maij anno voirs.

P. Ruijther, pbr. Joannes a Dijck
Ossensis
pastor Velthoviensis

Opten achten Aprilis '92 is dese conventie noch een jair gecontinueert ende dese onderteeckent bij ons

P. Ruijther, pbr. Joannes a Dijck Ossensis, pastor Velthoviensis
Cornelis Arts, pbr. '92

Tsiongen, Van Dijck en De Ruijter, dat zijn de personen waar het om gaat. De kwestie is in welke verhouding ze tot elkaar gestaan hebben. Schutjes geeft voor 1591 Tsiongen als pastoor van Steensel op (Henricus Petri Siongen), Boelaars Petrus de Ruijter, met Tsiongen (Henricus Sjongen) als zijn vervanger, de man die het eigenlijke werk deed 4). Bovenstaand contract laat zien dat Boelaars goed zit met zijn bewering. Maar ook - en daar komt het stuk samengevat op neer - dat Tsiongen dat werk de laatste jaren niet meer in alle rust had kunnen uitoefenen, iets wat hem ten zeerste speet. Om Steensel niet nog langer zonder zielenherder te laten zijn, was nu middels een contract geregeld dat de taak van Tsiongen zou worden overgenomen door Jan van Dijck van Oss, de pastoor van Veldhoven. Net zoals Tsiongen zou deze verplicht zijn de eigenlijke pastoor van het dorp, Petrus de Ruijter, een gedeelte van de inkomsten van de functie, "de pensioenen die hij opte vruchten is hebbende", te

doen toekomen. Het ging om achttien gulden jaarlijks.

Van de nieuwe onderpastoor is me niet meer bekend dan wat Schutjes ervan vermeldt. In 1586 moet Jan van Dijck zijn werk als pastoor in Veldhoven zijn begonnen, na vanaf 1571 als zodanig in Heesbeen werkzaam te zijn geweest. Volgens Coppens, de voorganger van Schutjes als geschiedschrijver van het bisdom, zou hij op latere leeftijd in Floreffe zijn ingetreden, maar Schutjes acht het waarschijnlijker dat hij gewoon seculier priester is geweest en gebleven 5). Petrus de Ruijter komt men vaker in de bronnen tegen, waarbij wel gelet moet worden op het feit of men met Petrus de Ruijter senior van doen heeft, die al in 1559 stierf, of Peter de Ruijter junior. Beiden zijn ze kanunnik van de Sint Jan in Den Bosch geweest. De Ruijter junior vanaf 9 juli 1558. Na in 1570 pastoor van Den Dungen te zijn geworden, is hij gestorven op 23 januari 1601 6). Hij moet toen rond de 70 jaar oud zijn geweest. Frenken heeft hem "een bekwaam, maar lastig heer" genoemd, die herhaaldelijk in aanvaring gekomen is met de bisschoppen Sonnius en Metsius 7).

Contracten als het bovenstaande werden kenmerkend jaarlijks vernieuwd. Voor Steensel is dat, blijkens een toegevoegd naschrift, gebeurd op 8 april 1592. Die toevoeging was behalve door De Ruijter en Van Dijck ook ondertekend door een presbyter genaamd Cornelis Arts. Waarschijnlijk de man, die door Schutjes voor 1587 bij de aan de Sint Jan verbonden priesters wordt genoemd 8). Lang heeft Jan van Dijck niet als onderpastoor in Steensel gefungeerd. Zowel Schutjes als Boelaars voeren voor 1596 een nieuwe pastoor voor het dorp op, te weten Franciscus Otten. Tot op de dag af nauwkeurig is hen bekend wanneer deze als zodanig in functie is gekomen: 25 mei 1596. Uit het tweede in Den Bosch aangetroffen contract wordt echter duidelijk, dat Otten al een jaar eerder in Steensel aan de slag is gegaan. Op

27 mei 1595 heeft hij samen met Petrus de Ruijter dienaangaande het volgende stuk ondertekend:

H. Peeter die Ruijther, presbyter, als gemeentichde van heer Henrick Tsiongen, pastoir vander kercken van Steenssel ende in dijen name, ter eenre ende heer Ffrans Otten, presbyter, ter andere sijden, zijn met malcanderen geaccordeert ende overcomen in deser manieren dat die voirs. heer Ffrans die voirs. kercke van Steenssel een jair naestcomende beginnende St. Jansmisse '95 sall eerlijck regeeren ende bedienen ende alle de vruchten dair toe behoirende hebben ende ontfangen ende doende de missen van onsen L. Vrouwen altair, den voirs. heer Peeter toebehoirende, sall ontlast wesen vanden pensioen die hij opte voirs. vruchten is hebbende. Aldus gedaen den 27 Maij 1595. T'oirconde deze bij hen onderteeckent

P. Ruijther, pbr.

Frans Otto

Otten, of Otto, zoals hij zelf ondertekent, was tevens pastoor van Knegsel. Waar Steensel dus eerder door de pastoor van Veldhoven werd bediend, gebeurde dat vanaf 1595 door die van Knegsel. Voor hoe lang is niet duidelijk, net zo min als de positie van Peter de Ruijter. Over hem bevinden zich nog twee stukken meer in het Bossche stadsarchief, die min of meer met elkaar in tegenspraak zijn. In het eerste, van 5 maart 1598 en in het latijn, is sprake van het vacant zijn van de kerk van Steensel "door vrijwillige afstand van Peter de Ruijter" 9). In het tweede, van 2 mei 1600, verhuurt deze echter "als rector van het altaar van Onze Lieve Vrouw en Alleheiligen in de kerk van Steensel" voor de tijd van enkele jaren twee bij Eindhoven gelegen beemden van genoemd altaar aan een ingezetene van Strijp. 10). Misschien is het altaar door de kanunni-

ken in Den Bosch opnieuw aan De Ruijter toege-
wezen nadat deze er eerder afstand van had
gedaan. De bevoegdheid om zoiets te doen heb-
ben ze in ieder geval gehad; het benoemings-
recht lag volledig in hun handen.

J.W. Hagen.

Noten.

1. L.H.C. Schutjes, Geschiedenis van het
bisdóm 's-Hertogenbosch, V (St. Michiels-
Gestel 1876) 680-683; J.E.M. Boelaars, "6
Eeuwen pastoors in Eersel, Duizel en
Steensel", Drie Zaligheden, Eersel, Dui-
zel, Steensel: een bijdrage tot haar ge-
schiedenis, onder red. van A. Dams ... (et
al.) (Hapert 1989) 155-187, aldaar 179-
187.
2. R.R. Post, Kerkelijke verhoudingen in
Nederland vóór de Reformatie van ± 1500
tot ± 1580 (Utrecht 1954) 43.
3. Gemeentearchief 's-Hertogenbosch (GASH),
Oud Archief, inv.nr. A 328, doos 1106 en
1117. Door een foutieve lezing van de
datum (1581 i.p.v. 1591) is het vroegste
stuk in de verkeerde doos geborgen.
4. Schutjes, V (1876) 680; Boelaars, 179.
5. Schutjes, V (1876) 795
6. Schutjes, IV (1873) 252-53, 261, 264, 168-
69, 274.
7. A.M. Frenken, "Inventarissen van het
sterfhuis van twee Bossche bisschoppen",
Bossche Bijdragen 29 (1969) 84-130, aldaar
86.
8. Schutjes, IV (1873) 209.
9. GASH, Oud Archief, inv.nr. A 328, doos
1118.
10. GASH, Oud Archief, inv.nr. A 328, doos
1120.

DE GOTHISCHE DORPSKERKEN VAN DE KEMPISCHE
ZANDGRONDEN,
Kerk en toren van Sint Martinus te Luyksge-
stel.

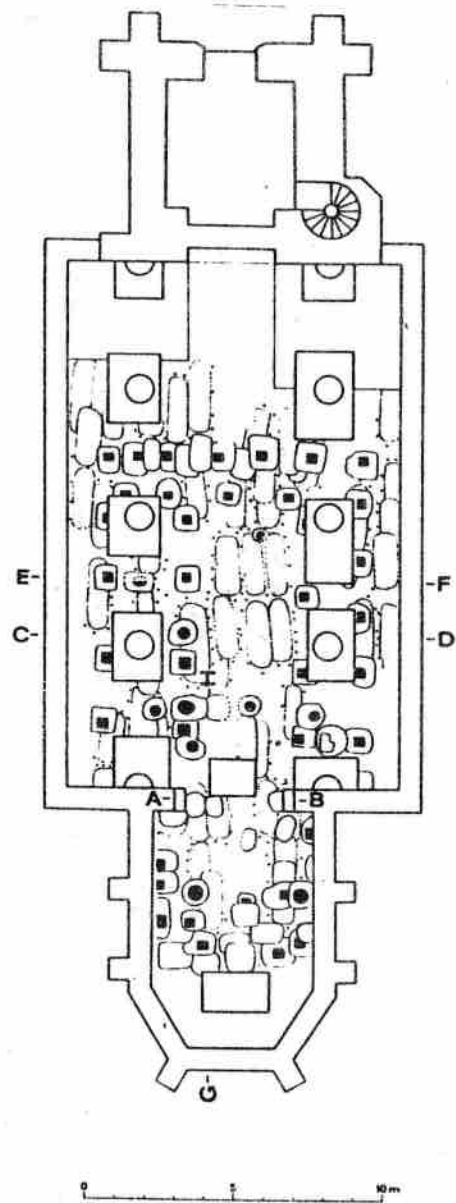
De Sint Martinuskerk van Luyksgestel was een
dochterkerk van de Sint-Petrus van Bergeijk.
Door de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodem-
onderzoek is in 1958 aan de oostzijde van de
toren een opgraving verricht onder leiding van
dr.P.Glazema en R.Woudstra, een onderzoek
waaraan onder meer aandacht is besteed door
dr.Frans Theuws in zijn artikel over de "Oer-
parochie in de Kempen" ¹. We beperken ons
daarom tot het afdrucken van de plattegrond
van de opgraving (figuur 1) en verwijzen naar
de publicaties.

Bij de opgraving kwamen de paalgaten aan het
licht van een Middeleeuwse houten kerk. Klaar-
blijkkelijk is daarna pas in de vijftiende eeuw
de eerste stenen kerk gebouwd, samen met de
toren in een en dezelfde bouwcampagne. Die
Gothische kerk is in 1840 afgebrand. (figuur
2).

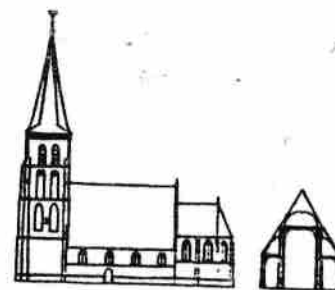
Het houten kerkje was driebeukig, met recht-
hoekig afgesloten koor. Die driebeukigheid is
merkwaardig, waar de eerste stenen kerk van
Bergeijk niet meer was dan een eenbeukige
zaalkerk met koor ².

De Gothicse kerk was bijna twee maal zo lang
als haar houten voorgangster. We kennen die
kerk uit enerzijds de tekening van Hendrik
Verhees (figuur 3) ³ en anderzijds uit de
hiervoor genoemde opgraving. In "Langs de oude
Brabantse kerken" geeft Wies van Leeuwen een
reconstructie van de zuidgevel en van de
doorsneden. (figuur 2).

De tekening van Verhees dateert van 1788 en
geeft het aanzicht van de zuidzijde. Het schip
had geen steunberen, in tegenstelling tot het
koor, hetgeen bevestigd wordt door de opgra-
ving. Uit de opgraving blijkt ook dat de kerk
driebeukig was. Samen met de tekening van
Verhees en de sporen tegen de oostgevel van de

Figuur 1.
 Overzichtsplattegrond van de bij de opgraving in de kerk van Luiksgestel teruggevonden sporen. Aangegeven zijn de omtrekken van de bakstenen gotische kerk en toren, de paalkuilen van een houten kapel en oudere graven (gestippeld). Tek. H.Simon R.O.B.
 Uit: Frans Theuws: De Oerparochie in de Kempen.

Figuur 2.
 Zuidgevel en doorsnede, Luiksgestel.
 Uit: Wies van Leeuwen: Langs de oude Brabantse kerken, Oostelijk Brabant.

Figuur 3.
 Kerk en toren van Luyksgestel volgens Hendrik Verhees, 2 juni 1788.

toren is het duidelijk dat de opzet pseudo-basilicaal was. De zijbeuken waren blijkens de opgraving zeer smal, hetgeen ook de Bergeijkse kerk vertoonde toen de Romaanse kerk met zijbeuken werd uitgebreid.

De oostgevel van de toren vertoont de sporen van twee aansluitende daken. Het laagste dak is afkomstig van de kerk die in 1840 werd gebouwd toen de Middeleeuwse kerk was afgebrand en die werd opgetrokken op de funderingen van de oudere kerk. Het hoogste dak met een steile helling is dat van de Middeleeuwse kerk.

Tegen de oostgevel van de kerk zijn ook de sporen te zien van de aansluiting van de kolommenrij en de arkaden tussen schip en zijbeuken.

De geschiedenis van de Luyksgestelse kerk is duidelijk anders dan die van de Middeleeuwse kerken van Bergeijk en bijvoorbeeld Riethoven. Waar in Bergeijk al een Romaanse stenen kerk aanwezig was die geleidelijk werd uitgebreid tot een veel grotere Gothische kerk, (zie Rosdoek 56) is men in Riethoven begonnen met de bouw van het koor, dat een aantal jaren als zelfstandig kerkgebouw, in de vorm van de kapel op de Eerselse Markt, moet hebben gefunctioneerd (zie Rosdoek 53). Maar in Luyksgestel daarentegen volstonden klaarblijkelijk de middelen om de houten kerk in één bouwcampagne te vervangen door een stenen kerk met toren. Dat, en het feit dat de houten kerk van Luyksgestel zoals we die kennen van de opgravingen driebeukig was, zou er wel eens op kunnen wijzen dat de houten kerk niet zo heel veel ouder was dan de Gothische. Voor een beschouwing over de ouderdom van de houten kerk verwijzen wij naar het artikel van Frans Theuws in Brabants Heem ⁴.

Wies van Leeuwen tekent in de doorsnede van figuur 2 houten tongewelven in de kap. Niet

omdat die zijn teruggevonden, want de kerk was in 1840 immers afgebrand, maar dergelijke gewelven waren in onze dorpskerken gebruikelijk. (zie Lage Mierde, Rosdoek 51 en Riethoven, Rosdoek 53).

De Luyksgestelse toren lijkt in veel opzichten op die van Hoogeloon (Rosdoek 52).

-In tegenstelling tot de meeste andere torens in onze streek, waar drie geledingen gebruikelijk zijn, hebben die van Hoogeloon en Luyksgestel beide vier geledingen. Bij de nabij gelegen torens, van Valkenswaard en Lommel komen echter ook vier geledingen voor. Dat luidt een voorkeur in die zichtbaar wordt in de streken ten zuiden van de onze.

-De beide torens hebben haaks op de gevels geplaatste steunberen, aan de westgevels op elke hoek twee stuks. In onze provincie bestaat enige voorkeur voor overhoeks geplaatste steunberen (zie Rosdoek 50). Maar ook in het nabijgelegen Eersel heeft de toren haaks geplaatste steunberen.

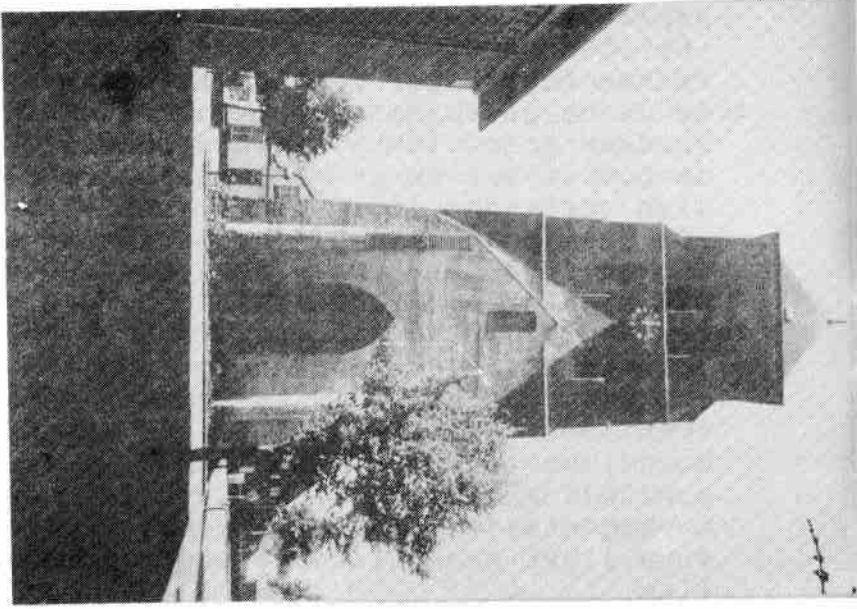
-De steunberen in Hoogeloon en Luyksgestel reiken niet hoger dan tot de druiplijst tussen de derde geleding en de klokkenverdieping. Vandaar gaan vlakke lisenen omhoog op elk van de hoeken van de gevels, die onder de dakvoet zijn verbonden door boogfriezen.

-De galmgaten zijn bij beide torens enkelvoudig en in ieder gevelvlak komen er twee voor. Dat zien we ook in Eersel.

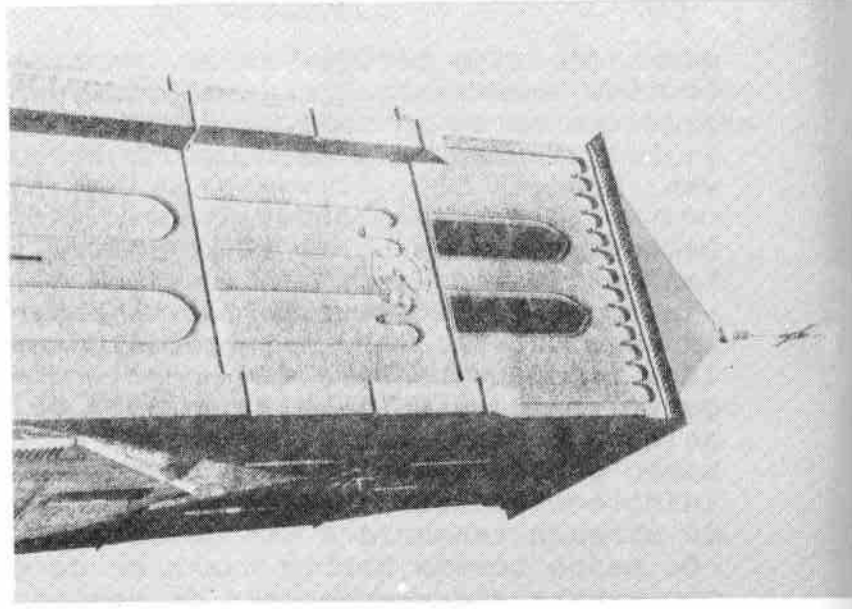
Toch is het al te voorbarig om uit deze overeenkomsten conclusies te trekken aangaande eventueel dezelfde bouwers. De toren van Hoogeloon, evenals die van Eersel, is waarschijnlijk aanmerkelijk ouder dan die van Luyksgestel. Een tijdsverschil van een halve eeuw lijkt geen al te gewaagde veronderstelling.

Een aantal andere details aan de Luyksgestelse toren, die zich onderscheiden van de toren van

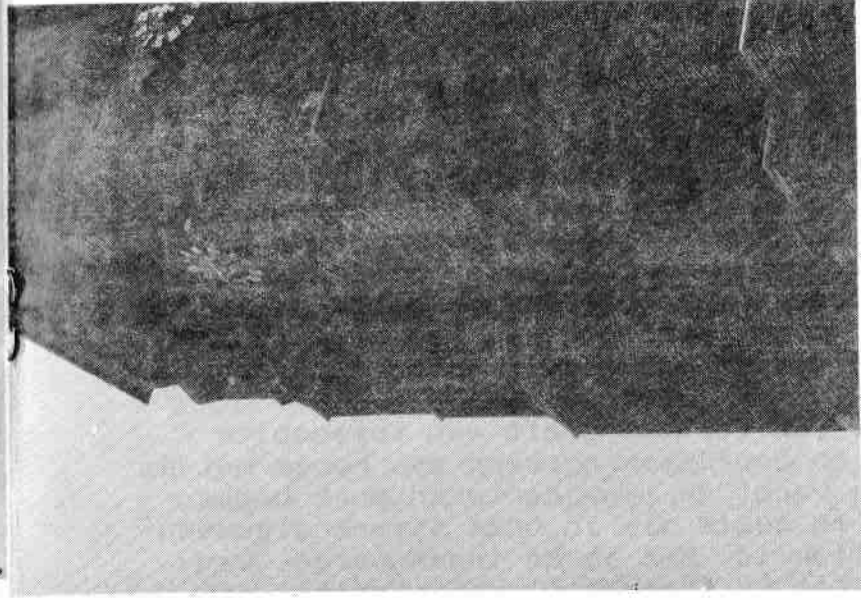
Figuur 5. Oostzijde toren, met sporen van de aansluiting van de Middeleeuwse kerk (het witte vlak en de resten van de kolommen en scheibogen tussen schip en zijbeuken) en de iets lagere aanzet van het dak van de kerk van 1840.

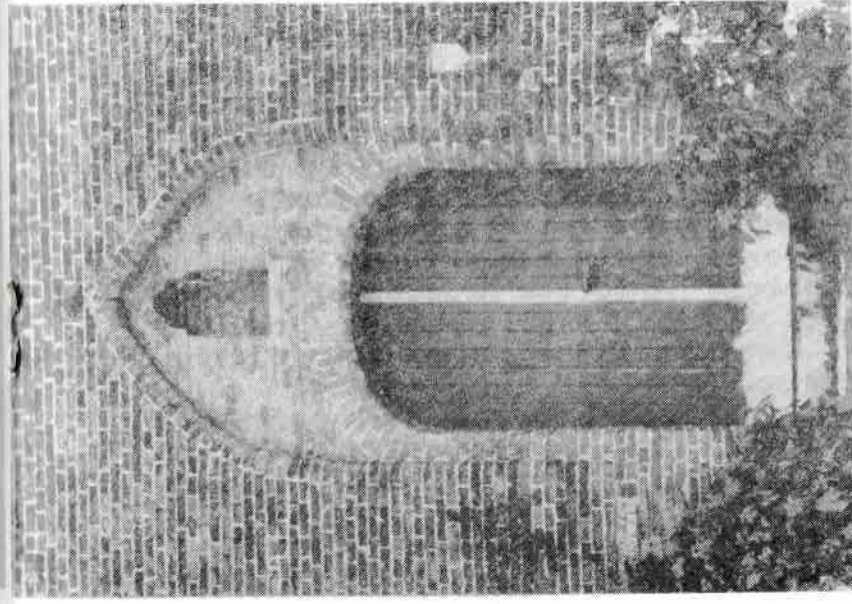
Figuur 4. Zuidzijde toren, tweede, derde en vierde geleding.

-16-

Figuur 6. Noordzijde van de toren met de torentrap die van recht met afgeschuinde kant ter plaatse van de eerste twee geledingen, overgaat naar een halve achthoek ter hoogte van de beide bovenste geledingen. Dat bovenste deel is versierd met spaarvelden.

Figuur 7. Ingang aan de westzijde, bestaande uit een deuropening met korfboog, waarboven een beeldennisje met driepasversiering van twee profielstenen. Het geheel bevat in een spitsboognis.

-17-

Hoogeloon, lijken dat te bevestigen. We doelen dan niet zozeer op de verschillen tussen de ingangspartijen. In Hoogeloon wordt die gevormd door een met korfboog afgedekte opening, waarboven een beeldennisje en een rond venster. In Luyksgestel is de korfboogvormige ingang, samen met een beeldennisje daarboven, bevat is een nis met een spitsboog. Het beeldennisje heeft een driepasversiering samengesteld uit twee profielstenen (zie figuur 7). Een dergelijke aanpak zou vijftig jaar eerder ook denkbaar zijn geweest.

Wel hebben de gevelvlakken van de tweede en van de derde geleding in Luyksgestel elk twee spaarvelden, terwijl die in Hoogeloon en in Eersel geheel vlak zijn.

De traptorens van Hoogeloon en van Eersel hebben een rechthoekige plattegrond en lijken daardoor op een steunbeer. Nu komt zoets ook wel voor aan de toren van Steensel (zie Rosdoek 43-44) en die wordt doorgaans gedateerd aan het einde van de vijftiende eeuw, maar daarvoor zijn weer een aantal andere argumenten aan te voeren. De traptoren van Luyksgestel (figuur 6) gaat tot aan de derde geleding gelijk op met de steunbeer op de noord-oosthoek van de toren, zij het dat die traptoren aan de westzijde al een afgeschuinde hoek heeft. Die afgeschuinde hoek lijkt vooruit te lopen op de half achthoekige plattegrond van de traptoren ter hoogte van de volgende geledingen. Bovendien hebben de gevelvlakken van de traptoren ter hoogte van de derde geleding spaarvelden met rondboogjes. Een dergelijke traptoren willen wij liever later dateren.

De schets van Verhees geeft een torenspits weer die in hoofdzaak overeen zal komen met de spits die vanaf de bouw de toren moet hebben afgedekt en zoals die in onze streek algemeen gebruikelijk is. Het is de ingesnoerde, van vierkant tot achthoek verlopende spits, die

bij de brand in 1840 is verwoest. De huidige spits dateert uit de tijd van de restauratie in de jaren zestig van onze eeuw.

Sedert de sloop van de kerk staat de toren er wat verloren bij, ondanks het feit dat in nabijheid de nieuwe kerk is gebouwd. Het contrast tussen de oude toren en de nieuwe kerk is, ongeacht de waardering die men voor de nieuwe kerk zou kunnen opbrengen, wel wat erg groot.

In de bestrating aan de oostzijde van de toren heeft men de plattegrond van de Gothische kerk in afwijkende steen aangegeven. Zo bewaart men in ieder geval een herinnering aan de functie die de toren oorspronkelijk heeft gehad. En samen met de beide molens is het silhouet van de oude Luyksgestelse toren voor het dorp niet te missen.

Eersel, 30 juli 1990

Herman Strijbos

1. Frans Theuws: De oerparochie in de Kempen en haar belang voor het Nederzettingsonderzoek, Brabants Heem 1981.4. Als overdruk is dit artikel nadien afzonderlijk uitgegeven (uitverkocht). Aan de opgraving in Luyksgestel besteedt Frans Theuws aandacht in Het Kempenproject 3, onder redactie van A. Verhoeven en F. Theuws, uitgave Brabants Heem, Waalre 1989. In "Langs de oude Brabantse kerken, Oostelijk Brabant", uitgave Baarn 1974 heeft ook Wies van Leeuwen de kerk en de toren van Luyksgestel besproken.

2. Zie Rosdoek 56.

3. J. van Laarhoven: Het schetsenboek van Hendrik Verhees; 's-Hertogenbosch 1975.

4. Zie noot 1.

HET KASTEEL DAT AAN DE PROVINCIALE WEG IN
DUIZEL GESTAAN HEEFT.

Rond het midden van de vorige eeuw, om precies te zijn in 1854, werd door de aanleg van de Prov. weg: Eindhoven-Reusel: de Kempen onsloten. Door de aanleg van deze eerste verharde weg in de streek, werd een betere verbinding met de omliggende gebieden mogelijk.

Het was ook in die tijd, dat de landbouw, met de maatstaven van toen gemeten, een redelijk tot goede tijd doormaakte.

Dit is toen ook wel een van de voornaamste redenen geweest, dat in die tijd, kapitaalkrachtige en invloedrijke personen uit het nabij gelegen België, hun blikken over de Nederlands-Belgische grens richtten. Verschillende van hen, dikwijls waren het Baronnen, hebben toen hun geld hier in goedkope Brabantse heidegrond geïnvesteerd.

In deze omgeving gebeurde dat hier in Duizel, in Bergeyk, Reusel en Borkel en Schaft.

Soms ontgonnen ze grote complexen heidegrond om te bebossen. Ook bouwden ze er wel boerderijen en een jachtslot, o.a. in Duizel en in Bergeyk. Ook werden er alleen boerderijen gebouwd zoals in Reusel.

Welke prijzen er toen voor die heidegrond betaald werden, heb ik niet kunnen achterhalen. Om U enige indicatie te geven over de grondprijzen die er omstreeks die tijd golden, volgen er hier enkele, zoals ik ze her en der aantrof.

Een vermelding uit 1797 spreekt van f. 4,20 per ha..

In 1853 kocht Jan v.d. Griendt van de gemeente Deurne 600 ha. veengrond voor f. 80,— per ha.. Deze was voor vervening bestemd. De grond die er daarna overbleef, werd het latere Griendtsveen en Helenaveen.

In 1884 kochten twee Amsterdamse heren in Bakel 362 ha. heide voor f. 3.538,— is f. 9,77 per ha.. Deze grond was slecht gelegen en werd in eerste instantie maar ten dele ontgonnen.

Van mijn grootvader weet ik, dat hij in 1903 in Steensel op een openbare verkoping, 3,50 ha. bos-heide en smeel kocht voor f. 77,— per ha..

Landgoed "De Utrecht", groot ongeveer 2.000 ha., werd door de levensverzekeringsmaatschappij met diezelfde naam, omstreeks de eeuwwisseling, als heide aangekocht en deels ontgonnen, deels bebost. In 1898 kochten ze van de gemeente Hooge- en Lage Mierde, 700 ha. heide voor f. 24,— per ha.. Door omvangrijke aankopen in de volgende jaren, werd dit gebied steeds verder uitgebreid en bereikte zijn huidige grootte. Ongetwijfeld vraagt men zich af: "Als de grondprijzen toen zo laag waren, waarom kochten de mensen hier die grond dan niet?" "Dat konden ze gewoon niet, omdat ze het geld ervoor niet hadden."

Uit 1806 wordt vermeld, dat een boerderij in Helmond met 5 ha. bezaaid- en 3 ha. wei- en hooiland, een opbrengst gaf van f. 396,— per jaar. In de Peel gaf een boerderij van 4 ha. bezaaid- en 1 ha. weiland, een opbrengst van f. 449,50 per jaar.

Uit deze cijfers blijkt wel, dat een boer er het geld niet voor had liggen. Ook het bankwezen bestond in die jaren nauwelijks en zat nog helemaal in particuliere handen.

Om grond te kunnen bemesten, was toen nog stalmeest nodig en hiervoor moest men dan weer meer vee hebben. Om dit aan te kunnen schaffen, ontbrak het geld en er gebeurde dus niets.

Bovendien kon een Baron, een bankier of rentenier, zich het wel veroorloven om geld in bossen te investeren. Voor hun was een generatie lang op een opbrengst wachten geen bezwaar. Een boer kon dit niet.

Na deze voorbeschouwing keren we terug naar de situatie in Duizel en kijken wat daar rond het midden van de vorige eeuw gebeurde.

In 1857 liet de Belgische banker-vrijgezel; Victor J.M. v.d. Schriek in Duizel een groot stuk heide ontginnen. Hij was geen echte

"Baron" maar was wel zeer gevleid, als hij door de plaatselijke bevolking zo werd genoemd, hetgeen dan ook gebeurde.

In de loop van de volgende jaren, bouwde hij in Duizel een behoorlijk bezit op. Hij was eigenaar van 16 ha. land met enkele mooie huizen, boerderijen en bossen. Daarnaast had hij in Hapert en Bladel nog uitgestrekte bezittingen, o.a. in Bladel een boerderij van 46 ha..

In 1863 bouwde hij in Duizel, langs de in 1854 gereed gekomen Prov. weg een kasteel. Victor v.d. Schrieck moet ongetwijfeld een groot natuurliehebber zijn geweest, gezien wat hij daar indertijd bouwde en plantte. Het kasteel kwam in een 4,78 ha. groot park te staan dat ook als zodanig werd aangeplant. Bij de ingang aan de Prov. weg stonden onder twee machtige kastanjabomen, twee stenen zuilen met een leeuwje erop. De uitgang van het park, aan de zandweg naar Eersel (Hint), was aan het einde van "De Dreef" afgesloten met een fraaie ijzeren poort, die in de volksmond: "De Blauwe Poort" werd genoemd. Deze naam had ze ongetwijfeld verworven door de kleur waarin ze geverfd was.

Deze poort en de Dreef vormden de kortste weg naar het koetshuis in de Groenstraat nr. 9, welks huis door zijn eigenaardige bouw en de gevelsteen uit 1858 boven de schuurdeur nog altijd aan v.d. Schrieck herinnert. De erlangs staande boerderij, (thans café "Den Aord"), behoorde ook tot zijn bezit en werd door de bedrijfsleider bewoont.

Voor het personeel waren er slaappleaatsen boven het koetshuis.

In de kasteeltuin waren ook enkele open terreintjes uitgespaard, er was een vijver, een paar theehuisjes en zelfs een ijskelder. Zoals altijd werd verteld, werd hier in de winter als het vroer ijs uit de vijver ingereden, om dit zolang mogelijk in het voorjaar te kunnen bewaren en dan voor koeling te gebruiken. Op die manier kon er ook wild in bewaard worden.

Hoewel daar niet voor gebouwd, werd in de herfst, als de kastanjes in de kasteeltuin rijp waren, deze ijskelder door de oppasser wel eens gebruikt, om er de jongens enkele uren in op te sluiten, die het op de kastanjes gemunt hadden.

Deze "ijskelder" die nog altijd bestaat, heeft de ingang aan de noordzijde. Hij is gedeeltelijk ondergronds gebouwd en boven met een gewelf dichtgemetseld. Het geheel is bedekt met een dikke laag grond en struikgewas met hoge bomen voor de isolatie.

Aan de andere zijde van de Prov. weg liet hij de zgn. "Engelse tuin" aanleggen. Dit was ook een parkachtig bos met vele exotische houtsoorten erin, o.a. kurkeik en catalpa. Deze had een oppervlakte van 5,60 ha.. Dit was geen productiebos; de kasteeltuin ook niet.

Victor v.d. Schrieck was ook beschermheer van de fanfare uit Hoogeloon.

Op 1-10-1864 schonk hij een drapeau aan deze fanfare ter waarde van 2.000 Belgische francs. De franc was toen nog f. 0,47 waard.

Over de verkwistende levenswijze, die er v.d. Schrieck op na hield, vertelde het Eindhovens Dagblad van april 1916 nog een mooie anecdote. Ik citeer:

In 1863 werd in Duizel 't zgn. kasteeltje gebouwd door de Belg v.d. Schrieck, een zonderling die de weg wist te vinden, om in korte jaren een kapitaal vermogen, in andere handen te doen overgaan.

De man leeft te Duizel nog in de herinnering voort en zij die over de zestig zijn, weten o.a. nog met een gevoel van voldoening te vertellen hoe v.d. Schrieck op een merkwaardige dag met zijn welbekende oppasser, Thijs Slegers, het jachtveld in toog.

"Thijs, zei hij en grinnikte even, wat ik vandaag schiet, dat zal jij dragen! Begrepen."

"Goed mijnheer, luidde het antwoord, maar zal jij dan ook dragen wat ik schiet?" 't Accoord werd wederzijds aangenomen. Na enkele uren verveelde v.d. Schrieck zich geweldig; een koppel patrijzen en een paar zware hazen mee

door het jachtveld rondsjuwende.
Thijs grinnikte eens even op zijn beurt.
Reeds waren de beide jagers op weg naar huis,
toen v.d. Schrieck in Steensel plotseling het
geweer aan de schouder bracht. Een dubbel
schot weerklonk.....en een kalf, dat speel-
de in de weide, tuimelde hals over kop neder
in het malse gras, de poten uitstrekking,
machteloos.....

"Pak op Thijs", lachte onze zonderling en
zocht naar zijn beurs om de gedupeerde boer de
dubbele waarde te betalen.

Van de Schrieck verdween, op een armzalige
wijze zijn eind bereikend in een hospitaal in
Leuven, maar het kasteeltje bleef en zo is aan
die man toch wel iets goeds te danken, dat in
de geschiedrollen van Duizel zal blijven
opgetekend. Tot zover.

Over de verkwistende manier van leven van v.d.
Schrieck deed ook het verhaal de ronde, dat
hij in een nacht heel zijn vermogen verdubbeld
zou hebben. Hoe dan ook, v.d. Schrieck ging
failliet en al in 1866 kwam het drie jaar
eerder gebouwde kasteel "onder de hamer". Het
"ging niet af".

Thuis hadden wij een perceel grond, dat tot de
uitvoering van de ruilverkaveling in 1975 de
naam: "Hefveld van Schriecke droeg. Ongetwij-
feld uit die failliete boedel afkomstig.
Toch is het wel triest om zo aan zijn einde te
moeten komen!

Tussen 1866 en 1873 schijnt het kasteel aan
diverse mensen verhuurd te zijn geweest.

In 1873 werd het kasteel met boerderijen,
landerijen en bossen gekocht door nu een
"echte Baron": Paul Emile Maria, Baron de
Cartier de Marchiennes, uit de Belgische
provincie Hengouwen. Wat zijn vermogen aan-
ging, kon hij onder de millionaires gerang-
schikt worden.

Naar plaatselijke begrippen had hij een om-
vangrijke veestapel: 14 stuks hoornvee, 5
paarden en 10 varkens. Ook hij had die veesta-
pel nodig voor de mestproductie. Met 23 ha.

land was hij in Duizel de grootste grondbezit-
ter. Het kasteel diende als jachtslot.

In de gemeente Duizel ca. besloeg zijn jacht-
terrein 500 ha. Hij pachtte elk jaar het
jachtrecht op de gemeentegronden. In Eersel,
Hoogeloon, Vessem, Netersel en Veldhoven kwam
daar ieder jaar, nog 1.500 ha. bij.

In de dorpsgemeenschap was hij een notabele
figuur, al bleef hij daar wel wat buiten
staan, omdat hij door zijn diplomatieke func-
tie, meestal elders vertoefde, van Washington
tot Peking toe. Ook zijn Franstalige hofhou-
ding droeg daar wel aan bij.

Wel was hij het die zijn bewondering uitsprak
over het feit, dat als men een bejaarde land-
man treft die zijn akker bewerkt, het wel kan
gebeuren dat deze in vloeiend Frans antwoordt,
als hem in die taal iets werd gevraagd. Hier-
mee doelde hij op de beroemde kostschool van
wijlen Meester Panken, waarin destijds aan het
Frans veel aandacht werd besteed.

Blijkbaar was hij ook een weldoener van de
kerk, want als in mijn jeugd jaren, in de kerk
het "zielboek" werd afgelezen, waarin de
overledenen werden herdacht, stond bij de
rubriek "fundatie's" (schenkingen): Baron
Paul Emile Maria de Cartier de Marchiennes en
Baronesse Louise 'D Omniara zijne echtgenote.
Voor het toezicht op de jachtgronden had de
baron een en soms wel meerdere jachtopzieners
in dienst. Dikwijls moesten die het tegen de
jachtinstincten van de talrijke stropers
opnemen, dat wel eens ooit hun eigen broers
waren. Eens werden zelfs zijn jachthonden
vergiftigd.

Na het overlijden van Baron Paul Emile Maria
de Cartier de Marchiennes in 1882, werd zijn
zoon Emile Ernest de eigenaar van het kasteel
en de bijbehorende boerderijen, landerijen en
bossen.

Deze was Belgisch Ambassadeur in Londen. Als
de diplomatieke dienst het toeliet, volgde hij
in deze contreien zijn grote hobby: de jacht.
In het seizoen was het kasteel dan de uitval-
plaats van de grote jachtstoeten van de

baron, zijn familie en vrienden, waaraan zich dan de Duizelsen vergaapten. Het resultaat van zo'n jachtpartij zag ik eens op een foto. Een hoogkar vol hazen.

Tegenwoordig zegt men wel eens: "Een hobby mag wat kosten!" Maar van de baron werd in die tijd verteld, dat iedere geschoten haas hem f 400,— kostte.

In 1912 heeft de baron een stukje grond van 22 are verkocht aan de Boerenbond van Duizel, om de stichting van het pakhuis mogelijk te maken. Op bedoeld stukje grond staat nu de Fiat-garage.

Toen omstreeks 1916 in onze regionen de telefoon werd aangelegd, was het kasteel alleen aangesloten, als de baron op het kasteel was. Vele jaren, tot zijn overlijden op 6-8-1934, was Fried Geboers de oppasser van de Baron en woonde langs het kasteel in de oppasserswoning. Later werd dat Harry de Vos.

In 1932 schonk de Baron de Ver. tot behoud van Natuurmonumenten een 168 ha. groot complex heide, gelegen tussen Eersel en Hapert, hetwelk toen de Cartierheide werd genoemd. Hij bereikte hiermee wel dat zijn naam in de geschiedenis bleef gehandhaafd.

Of voor de Baron de jaren begonnen te tellen, of dat hij door zijn werk als Ambassadeur in Londen de oorlog al in een vroeg stadium aan zag komen, laat ik hier in het midden. Maar in de zomer van 1937 heeft hij hier al zijn onroerende goederen verkocht. In de Eindhovensche en Meierijsche Courant van 26-6-1937 stond deze advertentie:

KASTEEL VAN DUIZEL.

*****

Met omliggende boerderijen, bosschen, ontginningsgronden, enz.

De Notarissen:

DE WIT TE VALKENSWAARD EN KOTEN TE EERSEL. zullen ten verzoeke van Z.Exc. E.E. Baron de Cartier de Marchiennes, Belgisch gezant in Londen.

Publiek verkopen:

- A. Het aan den grooten verkeersweg Eindhoven-Antwerpen, op 15 km. van Eindhoven gelegen:

KASTEEL VAN DUIZEL

met prachtig park en daarbij gelegen diverse boerderijen, bouw- en weilanden, eiken en dennenbossen, plantsoen, ontginningsgronden enz. alles gelegen onder Duizel en Eersel, ter grootte van ruim 80 ha.

Het kasteel met aanhorigheden is zeer geschikt voor pension, klooster, vacantieoord, enz.

- B. Boerderij met omliggende bouw- en weilanden, welig wassende jonge dennenbossen, prachtig mijnhout, ontginningsgronden enz. te Hapert op de Pan, totaal groot ruim 45 ha.

De verkopeningen zullen plaats hebben: onder Duizel en Eersel op maandagen 28 juni en 5 juli 1937, resp. te Duizel bij C.Castelijns in de Tramhalt en in Eersel in de Harmoniezaal op de Markt, telkens namiddag 3 uur precies. Onder Hapert op donderdagen 1 en 8 juli 1937 telkens nam. 3 uur precies te Hapert in de Harmoniezaal bij de Heer Claassen.

Voor aanvaarding, verkaveling, enz. zie de biljetten.

Biljetten en situatietekening, alsmede bewijs van toegang tot het kasteel, worden op aanvraag verstrekt door voornoemde notarissen.

Bij de gehouden verkoping op 5 juli 1937, werd het kasteel met park, Engelse tuin en oppasserswoning gekocht door de heer Wolters, directeur van de Hofnar-sigarenefabrieken uit Valkenswaard.

De dichtst bij het kasteel gelegen boerderij kocht Alb. v. Herk, nu boerderij "De Kempen". De grond van deze boerderij lag aan weerskanten van de kasteeltuin.

De daarlangs staande boerderij kocht P. Hoog-

ers uit Steensel. Corn. Bierings van de Meer kocht een complex grond, waar later de boerderij van zijn dochter Hanneke en zijn schoonzoon Ant. v. Loon, (nu P. Daemen) gebouwd zou worden.

De overige 40 ha. bouw- en weiland, bossen en heide, werden door diverse mensen uit Duizel en Eersel gekocht voor bedrijfsvergroting. In totaal verkocht de Baron in Duizel en Eersel ruim 80 ha..

Op de Pan in Hapert, een boerderij, ontginningsgronden, bossen, enz. groot 45 ha., terwijl hij enkele jaren eerder, in 1932, de Cartierheide, groot 168 ha., aan Natuurmonumenten had geschonken. Samen dus 293 ha.. Wanneer vroeger de Baron op het kasteel was, stonden er 's Zondags in de kerk, voor de banken vier stoelen met rode pluche bekleed, speciaal voor hem. Later toen de Baron hier alles verkocht had, hebben deze "stoelen van den Baron", nog vele jaren dienst gedaan bij een huwelijksinzegening voor het bruidspaar. Zo viel in Duizel in 1937 het gordijn over het tijdperk: "De Baron".

Wat gebeurde er daarna met het kasteel?

De fam. Wolters, die nu eigenaar van het kasteel werd, gebruikte het ook niet voor permanente bewoning. Alleen tijdens de vakantie's was het bewoond. De oppasser v.d. Baron, Harry de Vos, is tot eind 1944 in dienst gebleven voor bewaking en onderhoud.

Een paar jaar na 1937 heeft de heer Wolters, de boerderij van Alb. v. Herk er alsnog bijgekocht, omdat ze aan weerszijden van de kasteeltuin lag. Volgens de gevelsteen is op 18-4-1942 de bouwvallige oude boerderij vervangen door de, voor die tijd zeer moderne boerderij: "De Kempen". Alb. v. Herk bleef de huurder. Behoudens een korte onderbreking is deze boerderij steeds door dezelfde families bewoond geweest.

In de oorlogsjaren was het kasteel dikwijls bewoond door aldaar gelegerde Duitse militairen.

Met een zware storm in nov. 1941, (waarbij in Eersel de windmolen en een stroloods afbrandden) sneuvelden er langs de Prov. weg bij de kasteeltuin veel van de 80 jaar oude sparren. De totaal versperde weg werd door de Duitse militairen met hun paarden weer vrijgemaakt. In de latere oorlogsjaren was het kasteel bewoond door een Eindhovense familie, die daar om gezondheidsredenen met een verpleegster verbleef. Met de bevrijding in sept. 1944 was het kasteel inmiddels weer leeg en waren er geruime tijd Engelse soldaten ingekwartierd. Later is het ook nog een aantal jaren bewoond geweest door twee gezinnen De Graaf, die in Hapert een sigarenfabriek hadden. Ook in de vijftiger jaren was het kasteel maar zelden bewoond.

Inmiddels was het ook in eigendom overgegaan aan de fam. v.d. Lande-Wolters, respectievelijk schoonzoon en dochter van de heer Wolters.

Voor de reconstructie van de Prov. weg, die in 1961 werd uitgevoerd, kocht de Provincie de langs het kasteel staande oppasserswoning en een strook grond van de kasteeltuin aan, dat nodig was voor de verbreding van de Prov. weg. Hoewel erg dicht langs het fietspad gelegen, is de oppasserswoning blijven staan. Het aanzien van het park zelf ondervond er niet veel schade door.

Aan de prov. weg, recht tegenover De Dreef, kwam een nieuwe ingang van "Duysels Hof", zoals het park nu heet. Deze naam heeft geen historische achtergrond, maar is wel toepasselijk voor het geheel.

Het was ook in die jaren, dat de heer v.d. Lange achter in de kasteeltuin een mooi landhuis bouwde en er ging wonen, want voor de zoveelste keer was weer eens gebleken, dat het kasteel voor permanente bewoning niet geschikt was.

In 1965 werd het steeds leeg en doelloos erbij staande kasteel afgebroken. Goed 100 jaar had het er gestaan!

Veel mensen vonden het jammer, dat het verdwe-

nen is! Dat was het ook! Maar zo'n gebouw wat totaal geen functie en ook geen bestemming heeft te handhaven, is ook geen kleinigheid! Had er dan ook geen bestemming voor gevonden kunnen worden?

Nog maar kort daarvoor, in 1956-1957 was in Eersel een nieuw gemeentehuis gebouwd. De Maria-kapel op de markt, die al ruim drie eeuwen als zodanig dienst had gedaan, was voor dat doel te klein geworden.

Zo'n kasteel voor gemeentehuis bestemmen, was een van de mogelijkheden geweest. Plaats voor een eventuele uitbreiding was in het achterliggende park ruimschoots aanwezig geweest. Iets dergelijks is wel op meerdere plaatsen gebeurd. Ik denk aan St. Oedenrode en Helmond. Maar ..... het kasteel stond niet in Eersel, doch in Duizel. Vandaar!

Ook voor de aanleg van de E3 weg in 1970 moest de kasteeltuin de nodige tol betalen. Wat de grond van de boerderij betrof, viel het wel mee, omdat het wegtracé er voor het grootste deel langs liep. Met de Engelse tuin was het erger. Deze werd bijna diagonaal doorsneden. Aan de Eerselse kant bleef er nagenoeg niets van over. Met zijn 80 m. brede bedding voor deze weg had Rijkswaterstaat in totaal 1,60 ha. van dit park nodig.

Een oude gezegde luidt: "Er zijn mensen, die niets kunnen laten liggen als heet ijzer en molenstenen". Iets dergelijks heeft de heer v.d. Lande eens ondervonden, toen hij op een morgen de "Blauwe Poort" gedeeltelijk gedemonteerd vond. Blijkbaar waren de dieven in hun werkzaamheden gestoord en met achterlating van het al gesloopte gedeelte, op de vlucht geslagen. Ze is sindsdien niet meer opgebouwd. De exacte datum van dit gebeuren heb ik, ondanks veel naspeuren niet kunnen achterhalen. Wel staat vast dat het op Hemelvaartsdag, in het midden van de jaren zeventig, gebeurd zou zijn.

Ik besluit dit artikel met een meer positief bericht.

In 1971 werd het in 1912 ter ziele gegane

Gilde van St. Jan Baptist in Duizel weer nieuw leven ingeblazen en heropgericht.

Bij die gelegenheid werden de heer en mevrouw v.d. Lande beschermheer en beschermvrouwe van het Gilde. In deze functie nodigen zij de leden van het Gilde om de 3-4 jaar uit voor een tuinfeest in de kasteeltuin.

Met "slaande trom en vliegend vaandel", zoals dat in Gildetermen heet, trekt dan het Gilde in vol ornaat, via De Blauwe Poort en De Dreef, naar de woning van de beschermheer en beschermvrouwe.

Na een vendel hulde worden door de Gildeleden en de familie met hun genodigden diverse vogels van de schutsboom naar beneden geschoten.

Ook het benodigde eten en drinken ontbreekt niet. Zeer veel leden maken van deze gelegenheid gebruik, om dit kleurrijk en gezellig festijn bij te wonen en het mooie park te bezichtigen.

Mogelijk wordt hiermee een mooie traditie hersteld, want volgens de oude geschiedenis gaf indertijd v.d. Schriek ook dit soort feesten.

H. Wintermans.

Bronvermelding:

Boerenleiders in een heidedorp,
door Aad Nieuwenhuis.

Duizel en de Agio,
door Dr. M.C.A. v.d. Heijden.
Vrijheid aan de Run.

Landbouwbedrijf 1800-1885,
door A. Crijns en F. Krielaars.

Myrtha: Een blik in het verleden van Hooge
Mierde,

door J. v. Gisbergen.

Verder:

Streekarchief Zuid-Oost Brabant in Eindhoven.
Documentatie materiaal van Corn. Rijken en de
vele dorpsgenoten, die nog het een en ander
over het kasteel wisten te vertellen.

Uit onze buitenlandse ruilabbonnementen.

"Te Lommele op die Campine", Lommel, maart 1990:

- 100 jaar Lommelse burgemeesters.

"Het oude land van Aarschot", Aarschot, december 1989:

- over een Aarschots pelgrimsinsigne;
- repertorium van de registers der benoemingen betreffende het hertogdom Aarschot, 1708-1754;
- herinneringen van een elfjarige aan de oorlog in 1914.

"Mededelingsblad van de Academie voor de streekgebonden Gastronomie", januari 1990:

- tin op tafel;
- Sint-Gummarus tussen Agnus en Pater: over bierviltjes;
- een industrieel-archeologisch museumproject: de Mouterij-Brouwerij "De Snoek" te Alveringem-Fortem;
- belgische frieten te koop in Chicago (V.S.);
- de "Frans-Vlaamse "jenever-binding".

Driemaandelijks Informatiebulletin van het Interdisciplinair Centrum voor Luchtverkenning, 1989-1:

- de ligging van "Alesia", waarover Julius Caesar schreef.

Idem, 1989-2:

- waterlopen en scheepvaart in Gallië

Th. v.d. Aalst.

NIEUWE LEDEN:

mevr. Cools, Knegsel.

mevr. van Dort Riethoven.

REDACTIETEAM:

Th. van der Aalst, Ganzestraat 17, Hapert.

H. Backbier, Heike 6, Vessem.

J. v.d. Biggelaar, Kerkstraat 13, Wintelre.

J. v. Hout, Oude Provincialeweg 15, Hapert.

H. Huijbers, Weverstraat 10, Steensel.

A. Kockx, de Pottenbakker 44, Veldhoven.

INHOUD:

	biz.
Van de bestuurstafel	1
Van de boekenplank	3
Twee 16de-eeuwse onderpastoorscontracten voor Steensel	6
Kerk en toren van St. Martinus te Luyksgestel	11
Het kasteel dat aan de Provincialeweg in Duizel gestaan heeft	20
Uit onze buitenlandse ruilabbonnementen	32
Nieuwe leden	32